

Một bài báo của hãng Thông Tin AP được loan ra trong trung tuần Tháng 10/2008, do phóng viên Cara Anna viết về tin mới về cặp rùa già được xếp đầu tiên trong nghiên cứu. Chàng khoảng 100 tuổi và nàng mới có 80. Các nhà khoa học về động vật đầu tiên nhận thấy điều kỳ lạ của loài rùa đang tuyệt chủng này. Nhưng các chuyên gia đã thất bại, vì trứng quá mỏng vì thiếu hụt chất calcium nên đã bị rạn nứt trước khi nở. Cũng trong bài báo này cho biết trên thế giới loài rùa mai mềm sông Dương Tử này gồm hai loài, nay chỉ còn lại một con, trong đó ba con là được. Một con được nuôi tại sở thú Suzhou gần Thượng Hải.

Một con cái mới tìm ra được năm ngoái tại một sở thú tại Changsha, mà người giữ thú tin đây là một con trong loài rùa cuội cùng. Khi được đưa về kêu gọi tìm kiếm và hình loài rùa này nghiên cứu con rùa họ đang nuôi, họ đã báo ngay cho giới thẩm quyền biết. Tức thì một toán chuyên viên gồm người Mỹ và Trung Hoa đã cấp tốc đưa chuồng bị di chuyển rùa cái đó về Suzhou cách 600 dặm. Ông Rick Hudson, Trưởng Chi Tiết của Hội Bảo Vệ Rùa cho biết đây là một cuộc di chuyển đầy gay cấn, chỉ sợ những điều không hay xảy ra tại địa điểm cho con rùa cái này. Kỳ lạ là chàng đã gặp nàng, và nàng đã được đặt tên, một cái tên yêu kiều của một dân tộc là "China Girl", Cô Gái Trung Hoa. Nàng được bảo vệ rất cẩn thận, có máy theo dõi theo dõi những bước đi, có nhân viên bảo vệ và các chuyên gia kính là loài chim thần. Nhân viên sở thú đang sẵn sàng cho kỳ vọng nghiên cứu của chàng và nàng trong năm tới được kỳ lạ. Họ đã tăng phần ăn thêm chất calcium bằng cá, crayfish và trứng gà để trứng được cứng thêm. Trong lúc chờ đợi mùa "động phòng", chàng và nàng bị ngăn cách bằng một cửa sắt. Bà Liu Jinde, Giám đốc sở thú cho biết: "Chúng tôi đang làm việc tích cực, nhất là thành công trong năm tới. Hiện nay hai con rùa này rất khỏe mạnh".

Trung Hoa đã được tin về bảo tồn loài gấu Panda, nhưng các nhà khoa học cũng cho biết khoảng 40% các loài động vật (Mammal) đang bị đe dọa tuyệt chủng vì ô nhiễm và săn bắt.

Ngoài hai con rùa thuộc sông Dương Tử nói trên, họ cho biết có hai con rùa được còn lại tại Việt Nam. Một con rùa này có thể cùng một giới, nhưng hai con rùa ở Việt Nam theo nghiên cứu thì là những con rùa thần được gọi là linh vật Việt Nam, mà được một dân tộc tôn kính.

*

Con Rùa Thờn Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguy&#n Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

Tìm hi&#u v&# rùa Hoàn Kiếm chúng ta hãy đi ng&# c tr&# i nh&#ng trang s&# Vi&#t Nam, chính s&# cũng nh&# huy&#n s&#, và nh&#ng bài vi&#t th&#c t&# đ&#ng th&#i đã đ&#c l&#u tr&#ng trong các m&#ng l&#i. Khi đ&#c nh&#ng đ&# li&#u trên, nhi&#u ng&#i s&# có m&#t c&#m t&#ng nh&#ng đ&# ki&#n v&# rùa không đ&#c th&#ng nh&#t c&# v&# huy&#n s&# l&#n th&#c t&#, và có nh&#ng v&#n đ&# c&#n đ&#c th&#o lu&#n.

Tr&#c h&#t, hãy đ&#c i chính s&#, mà quy&#n Vi&#t Nam S&# L&#c (VNSL) c&#a Tr&#n Tr&#ng Kim đ&#c coi là đáng tin c&#y đ&# bi&#t đ&#c b&#i c&#nh c&#a huy&#n s&# đã đ&#c truy&#n t&#ng đ&#n ngày nay. Sau hai tri&#u đ&#i Lý (1010-1225), và Tr&#n (1225-1400) c&#ng th&#nh tr&#i dài g&#n b&#n th&# k&#. ti&#p đ&#n nhà Hồ và Hồ u Tr&#n suy thoái đã đ&#a đ&#n vi&#c nhà Minh tìm cách đ&#a quân sang Vi&#t Nam đô h&# t&# năm 1414-1427, và trong th&#i gian này h&# c&# tìm cách h&#y di&#t văn hóa và c&# đ&#ng hóa theo ng&#i T&#u. Theo VNSL: “May lúc &#y có m&#t đ&#ng anh hùng n&#i lên, kéo c&# kh&#i nghĩa đ&# ch&#ng v&#i gi&#c Nguyên, trong 10 năm l&#y l&#i đ&#c giang s&#n cũ, và xây đ&#p l&#i n&#n đ&#c l&#p cho n&#c Nam. Đ&#ng anh hùng &#y, ng&#i &# làng Lam S&#n, huy&#n Th&#y Nguyên, ph&# Thi&#u Hóa, t&#nh Thanh Hóa, h&# Lê, tên là L&#i. Đã m&#y đ&#i làm ngh&# canh nông, nhà v&#n gi&#u có, l&#i hay giúp đ&# cho k&# nghèo khó, cho nên m&#i ng&#i đ&#u ph&#c, và nh&#ng tôi t&# có hàng ngàn ng&#i. Ông Lê L&#i kh&#ng khái, có chí l&#n, quan nhà Minh nghe ti&#ng, đã đ&# cho làm quan, nh&#ng ông không ch&#u khu&#t, th&#ng nói r&#ng: “Làm trai sinh &# trên đ&#i, nên giúp n&#n l&#n, l&#p công to, đ&# ti&#ng th&#m muôn đ&#i, ch&# sao l&#i ch&#u bo bo làm đ&#y t&# ng&#i”. Bền gi&#u ti&#ng &# ch&# s&#n lâm, đón m&#i nh&#ng k&# hào ki&#t, chiêu t&#p nh&#ng k&# l&#u vong”.

Lê L&#i có nh&#ng t&#ng gi&#i nh&# Lê Th&#ch, Lê Li&#u, Lê Lai, Tr&#n Nguyên H&#n, Ph&#m văn X&#o và nhi&#u t&#ng khác n&#a t&#n lòng ph&# giúp. Sau này còn có “Nguy&#n Tr&#i vào y&#t ki&#n, dâng bài bình Ngô, Lê L&#i xem th&#y hay, bền m&#i làm tham m&#u b&#y m&#u đ&#nh k&# đ&# lo s&# bình đ&#nh”

Sau khi Lê L&#i đ&#p xong gi&#c Minh r&#i, l&#p nên Tri&#u Đ&#i Nhà Lê, l&#y tên là Lê Thái T&#, sai ông Nguy&#n Tr&#i làm t&# bá cáo cho thiên h&# bi&#t. T&# Bình Ngô Đ&#i Cáo này làm b&#ng Hán Văn là m&#t b&#n văn ch&#ng r&#t có giá tr&# trong đ&#i Lê, nguyên văn đ&#c l&#u trong Hoàng Vi&#t Văn Tuy&#n.

Sau khi đ&#c qua đ&#n chính s&# trên, liên t&#ng đ&#n truy&#n s&# v&# Nguy&#n Tr&#i, ông đã cho ng&#i dùng m&# vi&#t trên nh&#ng chi&#c lá câu: “Lê L&#i vi quân, Nguy&#n Tr&#i vi th&#n” (Lê L&#i làm vua, Nguy&#n Tr&#i làm quan), ki&#n th&#y m&# t&#i ăn, đ&#c lá thành dòng ch&# trên r&#i cho th&# theo dòng n&#c t&#i nh&#ng ch&# đông dân. Dân chúng cho r&#ng đó là m&#nh tr&#i, nên hòa theo Lê L&#i. Nguy&#n Tr&#i ch&#c đã không ng&#ng &# đó, và đã ti&#p t&#c đ&#t ra truy&#n Lê L&#i nh&#n đ&#c c&#ki&#m th&#n đ&# thu ph&#c thêm đ&#c nhân tâm h&#u đ&#i đ&#c gi&#c Minh, dành l&#i đ&#c l&#p. Có m&#t câu h&#i đ&#c đ&#t ra cũng có lý do là, t&#i sao đã nh&#n đ&#c c&#ki&#m th&#n r&#i không gi&#, mà l&#i t&#o thêm truy&#n tr&# ki&#m l&#i, đ&# ngày nay chúng ta có huy&#n s&# Hồ Hoàn Kiếm. Chuy&#n này chúng ta s&# bàn đ&#n &# đ&#n sau.

Con Rùa Thôn Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh

Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

Chị tiều phu Lê Thái Tông khi lên ngôi, tính hay nghi ngờ, nên đã giết hại công thần như Trần Nguyên Hãn và Phạm Văn Xảo, hai người đã có công lớn, chỉ vì sợ dèm pha mà đưa phỉ chủ oan, gia đình cũng phải vỡ lầy. Triều vua sau, vua Lê Thái Tông, Nguyễn Trãi cũng không tránh khỏi hàm oan. Sử có chép: “ Năm Nhâm Tuất 1442, Thái Tông đi duyệt binh tại Côn Sơn. Bởi giết ông Nguyễn Trãi đã vị trí sĩ quan tại Côn Sơn, thuộc huyện Chí Linh, khi vua đi qua đó có vào thăm, và thấy người hầu ông ấy là Nguyễn Thôn Lũ, có tài sức, bèn bắt theo hầu. Đi đến huyện Gia Định (nay là huyện Gia Bình ở Bắc Ninh) thì vua mất. Triều đình đưa tội cho Nguyễn Thôn Lũ giết vua, bắt ông Nguyễn Trãi làm tội và tru di cả ba họ”. Sau đó, triều đình đã ra vì chuyện răn báo oán mà Nguyễn Trãi đã gặp nạn. Khi đó Thái Tông 20 tuổi.”

*

Theo truyện thuyết, có tác giả cho rằng câu chuyện chủ liên quan đến ba nhân vật là Lê Lợi, thanh kiếm và con rùa, nhưng cũng cần phải kể thêm đến hồ Hoàn Kiếm, Tháp Rùa và Nguyễn Trãi, người đã giúp Lê Lợi hoàn thành cuộc khởi nghĩa.

Theo “Lam Sơn Thôn Lũc” của Nguyễn Trãi, mất công thần tham mưu của Lê Lợi:

“ Khi ấy nhà vua cùng người ở tại Mạc Sơn là Lê Thôn cùng làm bện keo sơn. Thôn thường làm nghề quặng chài. Một hôm Ma-vi, đêm thấy đậy nắp cốc sáng như bó đuốc soi. Quặng chài suốt đêm, cá chình đục gì cả. Chỗ đục mất mất nhợt dài hơn mất thóc, đem vớt vào chum tội. Mất hôm Thôn cúng gi (ngày chết cha mất), nhà vua tới chơi nhà. Thấy chum tội có ánh sáng, nhìn ra mất nhợt, nhà vua bèn hỏi:

- Sốt nào đây?

Thôn nói:

- Đêm trước quặng chài bện đục.

Con Rùa Vàng Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

Nhà vua nhân xin lấy, Thiên liễn cho ngay. Nhà vua đem vó đánh sếch rồ, mài cho sáng, thùy nó có chữ “Thuần Thiên”, cùng chữ “Lôi”. Lôi mốt hôm, nhà vua ra ngoài cửa, thùy mốt cái chuỗi gôm đã mài dũa thành hình, nhà vua lấy treo khố n rợng:

- Nụ qu là gôm treo cho, thì xin chuỗi và liễn liễn vớ nhau!

Bèn lấy mnh sớt lóp vào trong chuỗi, thành ra mốt chiếc gôm hoàn chỉnh. Tớ hôm sau, lúc đêm, treo mả gió, sớ m ngày mai, hoàng hũu ra trông vớ n cửa, bớng thùy bớ n vớ t chân cửa ngớ i lôn, rớ t rợng, rớ t to. Hoàng hũu cớ kinh, gớ i nhà vua ra vớ n, đớ c quớ n báu, lớ i có chữ “Thuần Thiên” (sau lấy chữ này làm niên hiũu) cùng chữ “Lôi”. Nhà vua thớ m biớ t y là cửa treo cho, lòng lấy làm mớ ng, giũu giũm không nói ra. Truyớ n thuyớ t kớ tiớ p rợng, sau Lê Lớ i dùng thanh gôm báu đó làm gôm chin đũu, xông pha chém đớ ch nhiũu trớ n, cuớ i cùng đũu i đớ c quân Minh, lên làm vua. Đũu năm 1428, Lê Thái Tớ cùng quớ n thớ n bớ i thuyớ n ra hớ Thùy Lớ c. Ra giớ a hớ, có Rùa Vàng nớ i lên mớ t nớ c, chớ n trớ c thuyớ n cửa vua gớ i to:

- Xin nhà vua hãy hoàn liễn gôm thớ n cho Long Vớ ng!

Lê Thái Tớ rút gôm treo, rùa vàng ngớ m lấy gôm lôn xuớ ng nớ c đi mớ t. Tớ đó hớ Lớ c Thùy đớ c đớ t tên là hớ Hoàn Kiếm”.

Hãy đớ c thêm sách “Tang Thớ ng Ngũ u Lớ c” cửa Phớ m Đĩnh Hớ và Nguyễn Án soớ n đớ i Gia Long (1802-1819), khoớ ng gớ n 400 năm sau sách “Lam Sớ n Thớ c Lớ c”:

“Hớ Hoàn Kiếm bên cửa nh phớ ng Báo Thiên, thành Thăng Long, thông vớ i nớ c ngoài sông, hình thớ rớ t to rợng. Hớ này là nớ i đớ c Thái Tớ (trớ u trớ c) đánh rớ i thanh kiớ m.

Hớ i Thái Tớ khớ i nghĩa, ngài bớ t đớ c mớ t thanh gôm cớ. Khi ngài làm vua, ngài vớ n thớ ng đeo thanh gôm đó. Mớ t hôm chớ i thuyớ n ở trong hớ, chớ t thùy mớ t con ba ba rớ t lôn nớ i lên mớ t nớ c, bớ n nó không trúng. Ngài bèn lấy thanh gôm mà chớ. Bớ t đớ, thanh kiớ m rớ i xuớ ng nớ c mớ t, con ba ba cũng lôn theo. Ngài giớ n, sai lóp cửa hớ lớ i, đớ p cái bớ ngang, tát hớ t nớ c

Con Rùa Thỏ n Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh

Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

đều tìm, nhưng chúng thấy đâu cũng. Đợi sau, nhân cái vớt bắt lấy chia hồ ra làm hai: từ vớt và hồ vớt. Cuội ở ở Cánh Hồ ng, bắt nó có một vớt sáng thì cái ở trong hồ vớt lên cao, sáng rực tan ra rồi thì, người ta cho là thanh kiếm đã bay đi”.

Ngoài ra còn khá nhiều truyện thuyết khác. Nhiều dân tộc trên thế giới Âu, Á cũng có những thần thoại và huyền sử như chúng ta, những huyền sử làm cho hồ hãnh diện liên hồ đến những sự linh thiêng. Điệu hay nhất là trong những truyện sự đó, hãy cùng nhau chiêm và chiêm một huyền sử mà mình tin nhất, đẹp nhất, cảm thấy linh thiêng nhất và phù hợp với văn hóa của dân tộc. Theo đó huyền sử trong Nguyễn Trãi Thục Lục là nguyên thủy nhất, của chính thời kỳ phát sinh ra kiếm, và có thể tin được rằng chính Nguyễn Trãi đã tạo ra huyền sử này và viết lời. Tang Thục ng Nguyễn Lục sau 400 năm, một quãng thời gian quá xa, viết lời một truyện sự chắc không tránh khỏi những điều sai lệch và thêm thắt.

*

Khi nói về thục t Rùa Hoàn Kiếm, người đọc liệu phong phú nhất là tìm trên các mạng lưới tin học. Nếu vào Google, với “Rùa Hoàn Kiếm” hay “Turtle in Hoàn Kiếm Lake in Viet Nam” có hàng mấy chục trang Việt ngữ và Anh ngữ liệt kê các dữ liệu liên quan đến rùa trong hồ này. Mạng lưới là nơi đóng góp dữ liệu, các bài báo của nhiều người nên các ý kiến rất đa dạng, có một số nội dung bài trùng nhau và thiếu tên tác giả. Đợi để có thể chia làm ba dữ liệu chính:

1- Một số nội dung bài đáng kể nói về nội dung “Thần Nhiên Câu Rùa ở Hồ Hoàn Kiếm, chúng ai cũng!” , bắt đầu từ luật lệ, nhân viên công việc là. Có một bài từ cánh học sinh con rùa bắt ngay bên hồ, khi nhìn nhiều người, ngay cánh học sinh du khách ngoài quốc chúng kiến rất là phần nào, mà không can thiệp được. Trong hồ cũng có những loài rùa khác, và có một loài rùa được một đầu đang được trông.

2- Một số bài nói về huyền thoại rùa đáng kể của hai sự liệu: Nguyễn Trãi Thục Lục của Nguyễn Trãi khoảng năm 1428, Tang Thục ng Nguyễn Lục của Phạm Đình Hổ và Nguyễn Án, đời Gia Long 1802-1819, ngoài ra còn của Phạm Đình Bách 1873 và của một người Pháp là Philippe Papin trong cuốn Histoire de Hanoi, Fayard 2001

3- Một số nội dung bài viết về đầu vớt hồ, môi trường rùa sống và việc bảo vệ rùa.

Trong các bài trên, có một bài đät ra nhäng câu häi rät là xác đáng và thích thú:

Tên Hồ Gäm có tä bao giä? Theo sä khi vua Lý Thái Tä chän vùng đät Đäi La làm kinh đô, khu vực này là vùng räng räm, hoang väng, đäm läy và có hồ Dâm Đàm (Hồ Tây), hồ Lạc Thủy (Hồ Gäm) và hàng chục hồ län nhä khác. Hồ có tên Lạc Thủy vì màu nước hồ xanh ngät quanh năm. Ngay tä thäi Lý đã cho đäng chùa Sùng Thiên, là công trình kä vĩ ngay trên bờ hồ Lạc Thủy. Suät hai triäu Lý Trän hơn 400 năm không hồ thủy sä sách hay thä ch nào nói có loài rùa län säng trong hồ này. Mãi đän thä kä 15 väi truyän thuyät vua Lê trä läi gäm báu cho Thän Rùa täi hồ Lạc Thủy, sau khi đäp đäc quân Minh, loài rùa län này mới đäc nói đän và hồ này tä đäc đäi tên là hồ Hoàn Kiếm hay hồ trä Gäm.

Täi sao rùa này chä có täi hồ Gäm mà không thäy ở các hồ khác täi Hà näi? Nhä đän trên trình bäy, Hà näi có nhiäu hồ, các hồ này thäi xưa đã nhiäi län väi sông Hồng Hà, mà chä có hồ Gäm là có rùa, ngay cä không ai nói đän có rùa này trong sông Hồng nhä bên Täu rùa này có trong sông Đäng Tä.

Phäi chäng rùa đã đäc đäa tä näi khác thä vào hồ Gäm?. Trong sách cä có nói Vua Sung trên Sông Lạcäng ở vùng Lam Sơn, näi Lê Lợi đäng cä khäi nghĩa có một loài rùa to bäng cái nia. Ngäi dân kä läi räng xưa kia hồ đã täng dùng mai rùa đäng làm mái läu che ba ngäi ngäi đäi mà không đät, hoc lät ngäc thành thuyän hái rau muäng. Một số vùng miền Lam Sơn ngäi ta còn dùng mai rùa län làm chäu hồ ngä tä máng đän nước tä trên núi xuäng đä läy nước. Một đäi u kä thú là ngäi ta tìm thäy con rùa đá đäi bia Vĩnh Lăng täi Lam Kinh là loài rùa mai mềm, vä hình thái giäng nhä rùa hồ Gäm hiän nay. Nghä nhân vùng này quá quen thuäc väi loài rùa này, nên täc täng rùa đäi đá Vĩnh Lăng khác väi nhäng con rùa đá ở Văn Miäu hay các đình chùa khác. Nhiäu ngäi cho räng chính Lê Lợi đã đäa rùa này thä vào hồ Lạc Thủy và täo nên huyän sä Hoàn Kiếm. Có một đäi u näa làm cho ngäi ta tin räng rùa Hồ Gäm chính là thän Kim Quy, bàn chân rùa đá Vĩnh Lăng có 6 móng, trong đó có một móng bä khuyät, phäi chäng móng đó đã bä Triäu Đà läa mang vä Täu, đã làm liät nä thän cäa An Đäng Väng, đäa näc ta läi vòng lä thuäc. Nhäng đäi u này chäa đäc kiäm chäng rõ rät.

Tiän sĩ Hà Đình Đäc, một nhà sinh học chuyên nghiên cứu vä loài rùa này hơn chục năm, cũng có nhän đänh rùa Hồ Gäm không phäi là rùa tä nhiên vän säng täi hồ mà đäc mang tä näi khác đän. Ông cũng đäa ra läp luän, Hồ Gäm là phần còn läu läi đäu tích chuyän đäch cäa sông Hồng Hà, nhä hồ Tây, hồ Thụyän Công, hồ Bäy Mäu và nhiäu các hồ khác, tuy nhiên chä có Hồ Gäm là có loài rùa này. TS. Đäc cũng đäng ý väi giä thuyät räng rùa Hồ Gäm đã đäc Lê Lợi mang tä quê häng Thanh Hoá thä vào hồ.

Tôi sao Lê L i đ c g m th n không gi mà tìm cách tr l i? Có m t bài vi t gi i thích đ a trên truy n thuy t Th n Kim Quy đã xu t hi n trong l ch s Vi t Nam ba l n. L n th nh t, Th n Kim Quy cho An D ng V ng (257-207 tr c Tây L ch) m n thanh b o ki m đ tr yêu quái đ n phá phách trong lúc xây thành C Loa, khi thành xây xong, An D ng V ng đã làm l tr l i. Sau đó, khi Tri u Đà t ph ng B c xu ng đánh, Th n Kim Quy l i cho m n m t chi c móng c a mình đ làm l y n th n và khi n Tri u Đà đ i b i thoái lui v B c. Nh ng l n này An D ng V ng không hoàn tr móng rùa. Tri u Đà sau đó dùng k gi ng hòa, cho con trai là Tr ng Th y l y con gái An D ng V ng là M Châu. Trong Th y tìm cách l a M Châu tráo l y n th n mang v T u. Tri u Đà l i đem quân sang đánh, An D ng V ng đem n th n ra b n thì vô hi u, bèn mang M Châu ch y tr n. Lúc đ ng cùng, An D ng V ng c u c u Th n Kim Quy, Th n b o: “Gi c ng i đ ng sau nhà ng i đ y!”. An D ng V ng ch t hi u ra, t c gi n rút g m ra chém M Châu, r i nh y xu ng bi n t v n. Theo truy n thuy t, An D ng V ng vì đã không tr l i móng rùa, đã ph m vào quy lu t “Vay-Tr ”, nên đã ch u th m h a nh th . L n th ba, Th n Kim Quy xu t hi n, giúp Lê L i có thanh b o ki m, trên l i có kh c sâu hai ch “Thu n Thiên” (h p ý tr i). Sau khi đ p xong gi c Minh, Lê L i rút ra bài h c này, đã đem thanh b o ki m tr l i cho rùa th n trên h L c Th y gi a kinh thành, nh mu n ch ng mình v i v n v b á quan, tru c bàn dân thiên h : “Th n cho ta m n thanh b o ki m đ p gi c, nay vi c l n đã xong, ta đem hoàn tr”. Không có rùa to h L c Th y, Lê L i đã mang rùa t n i khác đ n th đ minh ch ng vi c làm c a mình (?).

Theo m t bài vi t, trên h có hai hòn đ o, đ o Ng c và đ o Rùa (vì rùa th ng bò lên n m ph i n ng). Cu i th k th 16, Chúa Tr nh đ ng ph Chúa ph ng B o Thiên (nay là Nhà Th L n) và ch ph Th Nhu m g n h , nên đ t cho hai ph n h là H u V ng và T V ng. Sau đó Tr nh Doanh cho đ p b h , ch đ i di n v i đ o Ng c, m t gò đ t tên là Ng c B i, còn trên đ o Rùa thì cho đ ng l u T V ng. Khi Tr nh suy, Lê Chiêu Th ng cho đ t phá t t c nh ng gì do h Tr nh đ ng lên. Đ n đ u th k 19, ng i ta đ ng m t ngôi chùa trên đ o Ng c g i là chùa Ng c S n. Ít lâu sau chùa này không th Ph t mà th thánh Văn X ng và Tr n H ng Đ o, do đó chùa đ i thành đ n, t c đ n Ng c S n ngày nay. Năm 1864, nhà nho Nguy n Văn Siêu đã đ ng ra s a sang l i c nh đ n. Trên gò Ng c B i, ông cho xây m t ng n tháp hình bút. Đó là tháp Bút ngày nay. Riêng tháp Rùa, có m t vài bài vi t tranh lu n c a các s gia v tháp Rùa đ c xây c t vào th i đ i nào cũng ch a xác đ nh đ c, và l u T V ng có ph i là Tháp Rùa ngày nay hay không?

Rùa Hoàn K m thu c gi ng nào và còn bao nhiêu con trong h ? Đây cũng là m t s b t đ ng ý ki n không nh ng c a nh ng ng i trong n c và c v i các t ch c b o v rùa qu c t . V tên khoa h c các t ch c nghiên c u qu c t cho r ng rùa Hoàn K m cùng l o i v i rùa c a sông Đ ng T , đang đ c nuôi t i m t s thú g n Th ng H i. Loài rùa này có th n ng t i 136kg, dài t i h n m t mét và s ng h n 100 năm, có tên là Rafetus swinhoei. Nh ng Ti n Sĩ Hà Đ ình Đ c, ng i chuyên nghiên c u v rùa t i Vi t Nam l i cho r ng: “Công b c a nhóm nghiên c u trên không mang tính ch t khoa h c và không liên quan gì đ n rùa h Hoàn

Con Rùa Thỏ n Cu i Cùng Trong H Hoàn K m

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

Ki m". Ông đ t tên rùa Hoàn K m là Rafetus leloii (ch c đ a vào tên Lê L i) và cho r ng không gi ng v i lo i rùa Rafetus swinhoei c a sông Đ ng T v hình thái.

S rùa còn s ng trong h G m cũng v n còn là m t nghi v n, vì có nh ng con s khác nhau đ c đ a ra. Bài báo c a hãng AP trên cho r ng còn 2 con rùa đ c. Trong m t website mang tên asianturtlenetwork thì còn 1 con không nói đ c hay cái. Theo nhóm nghiên c u v rùa t i v n thú Cleveland Metropark cũng cho r ng có m t con, không nói đ c hay cái.

T i Vi t Nam, theo m t s bài trong websites, có gi thuy t cho r ng còn 5 con, gi thuy t khác cho r ng có hai con, m t đ c m t cái, m t con đ c đã b gi t ch t, nay còn m t con cái mà thôi. Theo TS. Hà Đình Đ c, là m t ngu n tin đáng tin c y, thì ông cho bi t rùa h G m trong m t s năm qua có 4 con:

1- Hi n còn m t con rùa s ng trong h Hoàn K m, không nói đ c hay cái

2- Ba con đã ch t:

- M t xác đ c l u tr trong đ n Ng c S n

- M t xác đ c l u tr trong kho c a B o tàng Hà N i

- M t b gi t năm 1962-1963, khi bò lên v n hoa Chí Linh sau m t c n m a l n.

N u m t n c khác, v i k thu t tìm ki m khoa h c, và v i m t di n tích h nh và đáy không sâu c a h G m, v i c bi t đ c h còn bao nhiêu con rùa, đ c hay cái ra sao là m t đi u không khó khăn l m.

Rùa Đ ng Mô, S n Tây cùng lo i m i tìm th y ít lâu nay có th làm đ o l n m t s các gi

Con Rùa Thỏ n Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguy&#n Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

thuyết trên. Theo một bài viết trong tháng 11/2008 mới đây của báo Tiền Phong trong nước, phòng văn ông Douglas Hendri, Giám đốc Chương trình Bảo tồn rùa Á châu, ông cho biết hình ảnh rùa Đòng Mô sau khi rùa được thả ra đã được gửi cho các chuyên gia đang làm việc tại Trung Quốc, nơi có vườn thú đang nuôi dưỡng một cặp rùa cùng loài và được ông Peter Richard, chuyên viên hàng đầu về giun rùa Rafetus Swinhoei, xác nhận 99% đây là rùa được. Ông Hendri nói: “Hiện nay chúng tôi đang tiếp tục phân tích và nghiên cứu dân khu vực hồ Đòng Mô và chính quyền địa phương tại đây đã báo về chết chóc loài rùa quý này. Chúng tôi cũng làm việc với người thuê hồ này để thả cá thả thêm một năm nay, ngày nào cũng đi khảo sát quanh hồ, và phòng văn dân cư quanh đó các câu hỏi như có nhìn thấy rùa không?”. Ông cho biết người thuê hồ này rất nhiệt tình báo về hồ. Ông này đã yêu cầu thả cá dân địa phương vào khu vực này đánh cá bắt tôm phân làm cam kết không được dùng hay mang theo thịt bắt đánh bắt rùa, và thuê ba người báo về cùng ông để trông coi hồ. Nhưng có một bài báo trước đó đã thuật lại sự mất mát của gia đình Bảo Văn Rùa và người này về số phận con rùa sau khi bắt người này bắt. Người này lúc đòi \$4000 đô la, giá mà một bữa ăn đồ ăn đồ làm món được sẵn cho thực khách. Sau khi thả cá về thuyết phục, người này chỉ nhận \$200 và bán lòng đỏ con rùa quý được thả ra. Không hiểu có gì báo về để con rùa khi bắt bắt thả, và lần này có thể số phận trở giá cao hơn nữa.

Ông Hendri còn cho biết thêm, thực tế của ông sẽ tiếp tục tìm kiếm thêm loài rùa này ở các khu vực khác và các vùng khác tại Việt Nam, nơi đã từng ghi nhận có sự xuất hiện của loài rùa Rafetus Swinhoei. Nếu may mắn có thể tìm thấy một con rùa cái, thì có thể chuyển về Đòng Mô để cùng sống với rùa được thả đây để tạo cơ hội sinh sản. Còn rùa Hoàn Kiếm hiện chỉ xác định được là rùa được hay rùa cái. Một phương pháp nữa là mang rùa Đòng Mô sang Trung quốc hay người khác để gây nuôi sinh sản. Trên thực tế, rất ít khi việc tìm được rùa cái và trong quá khứ các cuộc đi tra cho thấy, chỉ có một báo cáo nào hay thông tin nào ghi nhận đã từng có sự sinh sản của rùa được và rùa cái trong khu vực chúng sinh sống. Ông cho rằng dù thực hiện cách nào để báo tồn giữ rùa quý hoàn toàn phụ thuộc vào quyết định của chính phủ và cơ quan chức năng tại Việt Nam. Hiện nay chỉ còn trông chờ vào kết quả trong mùa thả cá thả rùa tại vườn thú Thảo nguyên Hồ bên Trung Quốc

*

Vấn đề cuối cùng là rùa và hồ Hoàn Kiếm được báo về như thế nào?

Trước hết là báo về an ninh cho rùa. Việc nhìn thấy rùa quanh hồ Hoàn Kiếm, chỉ có thể nào cũng có ngày một loài cá nào đó sẽ móc sâu vào lòng rùa và bắt đem đi, vì đã có một bài viết quan sát khi rùa bò lên đèo như tháp rùa, trên mai người ta thấy có nhộng vớt sào, và hồ cho rằng do nhộng loài cá đã móc xương trên mai rùa. Chỉ có cũng có một ngày, Hà Nội trong

Con Rùa Thôn Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

Còn mua lát, nước uống tràn hồ, rùa có thể bơi lội hay bò nước mà lũ cuội không hề. Số vịt này cũng đã xảy ra, mất lớn trong năm 1954, sau còn mua lớn khi nước rút, người ta thấy rùa nằm trên gĩa đường phố, mất số người bèn họp nhau khênh rùa trở lại xuồng hồ. Đến năm 1962-63, nhà TS. Hà Đình Đức cho biệt cũng sau mất lớn mua lớn, rùa bơi lội trên vịnh hoa Chí Linh cảnh hồ, đã bị giết, chắc là đã bị đem xử thịt trong một quán ăn đặc sản nào đó.

Hồ nước tại các nước, hồ thông qua các câu tại các hồ công cộng, mua câu phố có môn bài và tuân theo luật lệ câu. Các thủ tục Pháp thu, câu trái phép đều bị phạt nặng, không hiểu sao hiện nay thành phố và nhân viên công lập là khi nào cho có nhu cầu biệt trên mặt nước phố này vịt câu rùa thiên nhiên tại hồ Hoàn Kiếm. Thành phố có nghĩ đến còn có một hàng rào còn nào, hay xây bờ lên cao tại những chỗ mà rùa có thể thông qua nước lũ cuội lên còn.

Giống như khó kiếm thấy những bài về Báo về sức khỏe cho rùa Hoàn Kiếm trong mạng lưới. Những các sự khác, chắc hẳn là các con thú đều được theo dõi và tình trạng sức khỏe hay khám xét quát định như người ta vậy, nhất là đối với những con thú hiếm đang tuyển chọn. Đối với những con thú hoang, như chúng ta thường được xem trong các phim tài liệu, người nuôi voi, dơi như sống trong rừng hoang Phi Châu, cũng đã được các chuyên viên bán thuốc người địa phương. Ngay công nhân con thú như, như cá heo cũng được giám sát trên mình để theo dõi dù một nơi nào đó trong biển cả mê mông. Chúng ta đã biết loài rùa này ở Trung Hoa, họ đang sẵn sàng sóc báo tại đa như thế nào.

Chắc hẳn rùa Hoàn Kiếm chưa mua lớn nào được khám sức khỏe, biệt được bệnh tật ra sao hay còn được sóc như thế nào. Chắc dinh dưỡng của rùa như thế nào, rùa còn ăn thức ăn nào và không nên ăn những thức ăn nào có sẵn trong hồ. Thói quen của rùa cũng được biệt định. Tuổi của rùa cũng định, không quá huyền thoại cho rằng những con rùa này đã sống ngàn năm. Quan niệm thực tế khoa học và truyền thuyết linh thiêng của Việt Nam đã không thể đi song song với nhau. Huyền thoại linh thiêng tồn tại đã ngăn cản khi nào không ai dám định rùa, vì đó là điều xúc phạm. Việc đưa rùa vào phòng thí nghiệm lại càng không thể chấp nhận được. Hội trường đã có người đưa ra đề nghị có tính cách khoa học trên những bộ phận riêng biệt. Những ai ốm thay, lại không có gì ngăn cản được sự thiên nhiên câu rùa xảy ra hàng ngày quanh bờ hồ lịch sử đó, và có lớn rùa đã bị giết và xử thịt đem đi bán.

Nói về Môi trường rùa đang sống, ai cũng rõ môi trường ô nhiễm và sẵn biệt là hai yếu tố nguy hiểm làm tuyển chọn thú vật. Có một bài của ông Lê Báo Trung, thu thập tài liệu nghiên cứu của CETASD, Đại học Tự Nhiên Hà Nội thực hiện, báo động nước hồ giết mất cách trở trở, khi nào mua người giết mình. Một thành viên trong nhóm nghiên cứu, ông Phạm Văn Quân đã kể lại rằng: "Ngày 14.11.2003, tôi khảo sát của chúng tôi bị thuyết ra hồ để lấy mẫu nước và thịt

Con Rùa Thỏ n Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh

Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

bọt ngó, vĩa ngói xuống thuyển thì đáy thuyển đã chổm...đổ t. Chúng tôi không ngó mố c nố c hố lố i thố p đố n thố ...”.

Sau đây là mố t bài viố t rố t quan trố ng cố a Tiố n Sĩ Mai Thanh Truyố t. Ông đố u bố ng Tiố n sĩ Hóa hố c tố i Pháp, tố ng là Khoa Trố ng Phân Khoa Hóa Hố c tố i Đố i Hố c Số Phố m Saigon, và là chuyên viên nghiên cố u Y Sinh Hóa tố i Đố i Hố c Y Khoa Mineapolis. Ông viố t bài Phân Tích Nố c Hồ Hoàn Kiếm tháng 1/2004 tố i West Covina. Đây là mố t bài viố t quan trố ng, nên đố nguyên văn nhố sau: “Công cuố c bố o quố n không đố c chu đáo cho nên”Rùa Vàng” trong thố i gian sau này xuố t hiố n nhiố u lố n, thố ng xuyên hố n, cũng nhố trên mố t nố c lâu hố n. Năm 2002, rùa xuố t hiố n hố n 10 lố n, đố u này chố a bao giố xố y ra trố c đố. Lý do là ô nhiố m nguố n nố c cố a hố. Đáy hố cố n đố n và nguố n đố ng khí (oxygen) trong nố c không còn đố y đố nên Rùa Vàng phố i trố i lên mố t nố c đố thố. Có lố vì nhố ng lý do trên cho nên ngày 15 tháng 12, 2003, Trung Tâm Công nghố, Môi Trố ng và Phát Triố n Bố n Vố ng thuố c Đố i Hố c Quố c Gia Hà Nố i đã cho đo đố c lố i đố sâu cố a hố. Kố t quố là đố sâu đã giố m (tố nhiố u thố c sâu) xuố ng còn khoố ng trung bình là 0,9 m, chố sâu nhố t là 1,50 m, và đáy hố bố che phố bố i mố t lố p bùn đố y đố c”.

“Giáo số Hà Đình Đố c, Đố i Hố c Tố Nhiên Hà Nố i nghĩ rố ng rùa số không bố nhố hố ng vì tình trố ng cố a hố kố trên vì lố p bùn là môi trố ng quan trố ng cho đố u kiố n sinh số ng cố a loài rùa, do đố nố u cố n phố i vét hố chố nên vét 30cm lố p bùn mố t mà thôi”

TS Truyố t viố t thêm: “Cố n phố i kố thêm vài nguyên nhân ô nhiố m cố a hố là do thố i tiố t nóng bố c vào mùa khô làm cho nố c hố cố n đố n. Cũng nhố các công trình xây cố t đố đố u cố a sông Hố ng năm 1993 và 1997 làm nhố hố ng nhiố u đố n phố m chố t nố c trong hố”.

Tố đố, quyố t đố nh công tác nố o vét hố đã đố c quố y Ban Nhân Dân Hà Nố i chố p thuố n vố i ngân khoố n 600 triố u đố ng VN. Ngày 9 tháng 1, 2004, công viố c nố o vét đã đố c khố i công và kố t thúc vào ngày 16 tháng 1, 2004 cho đố a đố m đố i bùn và phố thố i ra khố i vùng Hoa Phong, gố n nhà Thố y Tố. Tố ng cố ng có khoố ng 600 m³ bùn nố m đố c theo chiố u dà 450 m đã đố c rố i đi. Tiố p theo đố, nố c tố hai nhà máy thố y lố í 1 và 2 đố c bố m vào vố i lố u lố ng tố 1.400 đố n 1.500 m³/ngày, mố c đố c là đố tăng thêm lố ng nố c trong hố. Tố i vùng hố đố c nố o vét, đáy hố đã đố c sâu thêm 30cm. Và theo đố án, nố c hố số đố c theo đố i và kiố m soát phố m chố t thố ng xuyên”.

Mố t mố u nố c Hồ Hoàn Kiếm đố c lố y vào 8 giố sáng ngày 14 tháng 12 năm 2003, gố n nhà Thố y Tố. Mố u này đố c TS. Mai Thanh Truyố t phân chố t mố t cách chi tiố t theo tiêu chuố n. Tiố n

Con Rùa Thỏ n Củ i Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

sĩ cho biết: “Màu nước có màu rêu xanh và có sự hiện diện của nhiều “sỏi” rong rêu li ti lơ lửng trong đó... Vì điểu kiện lý mủ nước không cho phép phân tích các hợp chất hữu cơ nhũ (VOCs), tuy nhiên kết quả của Tổng lượng hữu cơ (TOC) và nhu cầu oxy hóa (COD) cho thấy nước hồ Gươm đã bị ô nhiễm hữu cơ khá trầm trọng. Theo kinh nghiệm qua việc phân tích nước tại Hồ Hoa Kiếm, hàm lượng của hai thông số trên có thể tăng đáng kể với nồng độ VOCs từ 1,50 đến 2,0 mg/L trong nước. Về nguyên do ô nhiễm, tuy không có mặt hiện trường để trực tiếp quan sát tăng trưởng rêu, nhưng thí nghiệm nguyên do chính yếu là do con người qua việc xả rác bãi bãi, và phần lớn có thể từ khách ngoại du cũng như khách trên cầu Thê Húc và nhà hàng Thủy Tạ... Mặt câu hỏi cấp bách đặt ra là phần lớn do nhu cầu tiêu thụ của con người có “bể” xả thải vào hồ hay không?.

Lượng chất rắn lơ lửng (TSS) khá cao so với tiêu chuẩn nước tại Việt Nam (5 mg/L) cho thấy các sinh vật sống trong nước không có điểu kiện sống an toàn và lượng oxy hòa tan (DO) cũng thấp (Không thể phân tích được thông số này vì mẫu nước nhũ để mất một thời gian tính cho phép). Đó là lý do chính khiến rùa phải lên mặt nước để thở xuyên.

Nồng độ chloride (Cl) và Natrium (Na) tăng đáng kể và còn nhũ trong tiêu chuẩn của nước sạch, Các ion như Sulfate (SO₄⁼), Nitrate (NO₃⁻), và Phosphate (PO₄³⁺) không hiện diện hoặc dưới mức rất nhũ, chứng tỏ rằng nước hồ chứa nhiều nhũ ng nhiều vì các hóa chất và phân bón phân cho nông nghiệp.

Tuy nhiên hàm lượng của kim loại trong nước chứa tình trạng báo động, nhưng là những chất độc cho thấy sự ô nhiễm đã bắt đầu xuất hiện. Các hóa chất độc hại như Chì (Pb), Nicken (Ni), Manganese (Mn), Đồng (Cu) xuất hiện dưới hàm lượng thấp, nhưng cũng cần phải lưu ý vì đây là những hóa chất độc hại. Lượng Arsenic (As) vẫn còn thấp dưới tiêu chuẩn cho phép là 10ug/L.”

TS Mai Thanh Truyt đề nghị: “Hồ Hoàn Kiếm là mặt trung tâm du lịch của thành phố, do đó đáng cần nên bắt thêm mặt sự việc cần làm liệt kê theo đây với mục đích vừa tăng thêm nét cảnh quan và bảo vệ môi trường sống trong hồ :

- Chung quanh hồ cần phải be bờ bằng gạch hay ciment để tránh cảnh nhũ trôi và tiêu điểu kiện an toàn cho khách tham quan

Con Rùa Thỏ n Cuội Cùng Trong Hồ Hoàn Kiếm

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh
Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

- Tuy t đ i không ti p nh n ph th i sinh ho t t các c ng d n t nh ng đ n v gia c .

- Quy đ nh vi c giáo d c và ph t v cho vi c x rác và phóng u xu ng h .

Các bi n pháp trên có th gi m thi u l ng h p ch t h u c và tăng l ng oxy hòa tan trong n c.

- Đáy h c n đ c vết sâu h n n a đ tránh hi n t ng đ ng hóa di p l c t làm

sinh s n thêm nhi u rong rêu trong h .

- Sau cùng, m t trong nh ng gi i pháp các qu c gia Tây Ph ng đang áp d ng đ

x lý các ions và h p ch t h u c là tr ng cây chung quanh h , cũng nh trong

n c. Đó là cây s y có tên là Duckweed c n nên tr ng nhi u n i trên m t h . Các

cây B ch D ng (polar) ,Khuyh Di p (eucalyptus), Li u (willow) cũng nên tr ng chung quanh h . Các cây này v a làm tăng nét th m ng c a h , v a có nhi m v h p th các ions và h p ch t h u c trong tr m tích và trong n c”.

Cũng trong bài vi t này có đ ng m t lá th có tính cách nghi v n v công cu c t o vết h t Hà N i gi i đ n m t tu n sau khi bài vi t này đ c loan ra, cho bi t: “Nh ng s li u mà các bác công b trên đây ch m i có m t tu n, còn m u n c thì cũng ch m i l y có h n m t tháng, mà nay thì khác hoàn toàn! M c n c h G m tính cho đ n ngày 6/02/2004, ch sâu nh t ch a t i 60cm, c n nh t trong vòng 12 năm tr l i đây. Công vi c n o vết m t đ n quanh h do s GTCC Hà N i thi công tiêu t i 600 tri u đ ng, nay ng i ta có th nhìn th y đá l m ch m nhô lên m t n c, mà không c i thi n đ c tình hình.” Cu c phân tích này nay đã quá 4 năm,

ch a th y có m t phân tích nào khác, trong n c và ngoài n c. Không hi u tình tr ng n c và môi tr ng h G m có thay đ i, t t đ p hay t i t ra sao?

*

Trong các trang nói v rùa Hoàn Kĩ m, khó tìm đ c m t trang nào nói v m t t ch c b o v rùa c a Vi t Nam. Chính quy n thành ph có lu t l nghiêm ch nh, nhân viên công l c làm vi c tích c c, c quan b o v muông thú tìm đ c m t ph ng cách chăm lo rùa dung hòa gi a khoa h c và tâm linh l ch s . M t h i b t v l i đ c s b o tr c a các doanh nghi p tài tr đ th c hi n các công tác văn hóa, giáo d c qu n chúng, nghiên c u liên quan đ n rùa, cũng nh ph i h p v i các t ch c qu c t b o v rùa nh các n c khác th ng làm.

*

Hà-N i là kinh đô, là th đô c a Vi t Nam, là m t thành ph văn h c và đ y di tích l ch s , s p k ni m 1000 năm thành l p. H G m là trung tâm du l ch, l ch s c a thành ph . Con rùa là linh h n còn sót l i c a h G m. Con rùa cu i cùng này đang s ng nh ng năm tháng cu i cùng c a đ i mình, có đ c b o v đúng m c, hay m t ngày nào s b câu, s b l c vào dòng m a lũ, m c c n r i b gi t thành món nh u nh con rùa mà TS. Hà Đình Đ c nói đ n v n hoa Chí Linh năm nào. H n th n a, c nh quan H G m cũng ph i đ c tôn tr ng. Năm 2007, T p Đoàn Đi n L c Vi t Nam (EVN) đ a ra m t đ án xây d ng m t cao c quá đ , H i Di S n Văn Hóa Vi t Nam và m t s l n các gi i quan tâm đã ph n đ i m t cách mãnh li t. H cho r ng EVN đã vi ph m nghiêm tr ng đ n quy ho ch c a khu v c và báo đ ng H G m s thành m t “ao làng” hay m t “vũng”.

H G m m t ngày nào đó có th không còn n a, vì nhi u cao c s đ c m c xung quanh, vì đã có m t công ty xây c t Đ i Hàn đ ngh san b ng đ xây m t th ng xá quy mô cho thành ph . L i đ ngh này là m t xúc ph m đ n m t dân t c, hay là m t câu h i tr c nghi m cho m t xã h i đang c ch y theo doanh l i t b n?. Xem ra ng i ta có th làm b t c đ i u gì khi nghĩ t i t l i kh ng l .

Khi mà con rùa th n đó không còn n a, khi mà n c h c n đ n, đáy tr i lên ngang g n b , ch c còn là m t vũng n c ao tù v i rong rêu và c hoang, thì còn gì là huy n tho i linh thiêng, còn gì là m t H G m l ch s mà c n ph i gi . Và thay vào đó, m t th ng xá hoành tráng đúng

Con Rùa Thỏ n Cu i Cùng Trong H Hoàn Kĩ m

Tác Giả: Nguyễn Công Khanh

Thứ Bảy, 13 Tháng 6 Năm 2009 22:43

vào m t n i đ c đ a nh th , ngang ng a sánh v i các n c lân bang thì đ u đó có th thuy t ph c đ c nhi u doanh nhân t b n và chính quy n c a các th h sau. S ki n này r t có th x y ra và th c là đáng ti c l m thay!